

LISTA FIGURILOR

- Pl. I 1. Vedere parțială asupra părții locuibile a „villei” de la Horia (K₁, K₂, C₁, C₂, L, A);
2. Zona „balneum”;
Intrarea de sud-est, resturile scării;
4. Vedere asupra colonadei cu postamente „in situ”.
- Pl. II 1. Vedere cu „praefurnium” distrus al hypocaustului, situat sub bazinele B;
2. Zona „balneum” — detaliu cu orificiu de scurgere;
3, 4. Secțiuni prin „hypocaustum”.
- Pl. III 1. Detaliu asupra sistemului de tencuire a zidurilor interioare;
2. Zid interior construit în „opus latericium” cu fragmente de frescă;
3. Pardoseală tencuită în zona colonadei;
4. Cuptor descoperit în zona colonadei, construit din cărămizi șampilate.
- Pl. IV Materiale romane de construcție și obiecte de uz casnic descoperite în interiorul „villei” de la Horia.
- Pl. V Obiecte de os, fier și ceramică, descoperite în interiorul villae-i de la Horia.
- Pl. VI Obiecte descoperite în gropile „mortuare” din zona „deversor-vest” (M₁ = 1—11; M₂ = 12—18; M₃ = 19—25).
- Pl. VII Obiecte descoperite în gropile „mortuare” din zona „deversor-vest” (M₁ = 1—5; M₂ = 6—9; M₃ = 10—13; M₄ = 14—17; M₅ = 18—19; M₆ = 20—26).
- Pl. VIII Tegule și cărămizi romane purtând ștampila *Leg. a V-a Macedonica*.

- Pl. I - 1. Vue partielle de la portion habitable de la villa de Horia (K₁, K₂, C₁, C₂, L, A). 2. la zone balneum; 3. l'entrée du sud-est, avec les restes de l'escalier; 4. vue de la colonnade avec les bases in situ.
- Pl. II - 1. Vue du praefurnium détruit de l'hypocauste, situé sous le bassin B; 2. la zone du balneum — détail de l'orifice d'égout; 3, 4. sections à travers l'hypocauste.
- Pl. III - 1. Détail mettant en lumière la technique du crépis des intérieurs; 2. mur intérieur à l'appareil en opus latericium, avec des fragments de fresque; 3. plancher crépis dans la zone de la colonnade; 4. four mis au jour dans la zone de la colonnade, fait de briques estampillées.
- Pl. IV - Matériaux de construction romains et objets d'usage ménager trouvés à l'intérieur de la villa de Horia.
- Pl. V - Objets découverts dans les fosses „funéraires” de la zone de l'égout-la villa de Horia.
- Pl. VI - Objets confectionnés en os, fer ou céramique trouvés à l'intérieur de ouest” (M₁ = 1—11; M₂ = 12—18; M₃ = 19—25).
- Pl. VII - Objets découverts dans les fosses „funéraires” de la zone „égout-ouest” (M₁ = 1—5; M₂ = 6—9; M₃ = 10—13; M₄ = 14—17; M₅ = 18—19; M₆ = 20—26).
- Pl. VIII - Tuiles et briques romaines au sigle de la *Leg. V Macedonica*.

INSCRIȚIE FUNERARĂ DESCOPERITĂ LA NALBANT
(JUDEȚUL TULCEA)*

ALEXANDRA ȘTEFAN

Monumentul de care ne ocupăm se înscrie între numeroasele descoperiri întâmplătoare din Dobrogea aflate în urma arăturilor moderne, practicate la mare adâncime. Apărut în 1961 la 2 km. Nord-Vest de comuna Nalbant, în complexul cimitirului feudal-timpuriu semnalat cu aceeași ocazie și cercetat apoi între 1961—1967¹⁾, el s-a spart longitudinal în momentul descoperirii și mai multe așchii de dimensiuni variate s-au desprins de pe suprafața ce poartă inscripția. Aceste fragmente nu au mai putut fi recuperate, astfel încât monumentul se prezintă acum ca jumătatea anterioară a unei coloane de calcar, spartă jos și prevăzută în partea superioară cu un profil simplu. Înălțimea actuală este de 93 cm., din care 75 cm. reprezintă înălțimea cimpului inscripției; acesta începe de sub profil și are lățimea maximă de 48 cm.; circumferința coloanei nu se poate calcula.

Gravura a fost destul de îngrijită și de regulată, dar este imbecilă de o crustă calcaroasă care s-a depus pe întreaga suprafață a pietrei. Înălțimea literelor variază în rindurile 1—8 între 3—4 cm (Y 4,5 cm. Φ 7,7 cm) iar în rindurile 9—11 între 2,5—3,5 cm (Φ 5,2 cm). Se remarcă imediat formele lunare ale lui *epsilon* și *sigma*, acelea cursive ale lui *mu* și *omega*. La literele triunghiulare (*alfa*, *delta*, *lambda*), hasta oblică din dreapta se prelungeste în sus dincolo de punctul de întâlnire cu cealaltă hasta; bara lui *alfa* este dreaptă. Hasta

* Dorim să mulțumim și pe această cale tovarășilor G. Simion, director al Muzeului Delta Dunării și V. Baumann, muzeograf principal, care ne-au pus la dispoziție inscripția pentru studiu și publicare și ne-au oferit informații asupra condițiilor de descoperire și asupra zonei arheologice de la Nalbant.

1. G. Simion, *Necropola feudal-timpurie de la Nalbant (județul Tulcea)*, Peuce II, 1971, Tulcea, pp. 221—248; fotografie a monumentului *ibid.* Pl. V, 1.

oblică a lui *nu* pornește dintr-un punct situat puțin mai jos de extremitatea superioară a primei lui haste verticale, hastele oblice ale lui *kappa* nu acoperă nici sus, nici jos, înălțimea hastei sale verticale. Bucla lui *rho* nu atinge în partea inferioară hasta verticală. Barele lui *gamma* și *pi* nu se prelungesc dincolo de punctele de intersecție cu hastele verticale. Bara lui *eta* unește cele două haste iar brațele lui *upsilon* sint puțin arcuite și asimetrice. *Phi*, mult mai înalt decât celelalte litere, e format din două semicercuri alipite hastei. În rîndurile 6—11 s-au observat puncte despărțitoare. Particularitățile paleografiei permit datarea inscripției în perioada domniei lui Septimius Severus.

Tocit în unele locuri, unde abia se mai pot distinge urme ale literelor, avariat de așchiile recent sparte, incomplet spre dreapta, textul prezintă lacune destul de multe. Citim :

. . . . OC
 Εὐφροσύνω [ι],
 [ἀδ]ε[λ]φῶι,
 ἤρωι,
 ζήσαν[τι] ἔ[τι]τ[η]
 κε[μν]ήμ[η]ς[ι]
 χάρι[ν],
 χα[ί]ρει.
 Μ(άρκος) Οὐλίπ[ι]ος[ι] Φορτο[υ]-
 νάτος ἐτῶν μγ',
 ἤρωι, χαίρει.

În traducere : ...lui Euphrosynos, fratelui, defunctului²⁾ care a trăit 25 de ani, spre amintire ; salutare. Marcus Ulpius Fortunatus, de 43 de ani, defunct, salutare.

—1 spărtură pînă la ultimele două litere (v. lig. 1), după care *uacat*. —2, partea superioară a hastei lui Φ, aceea a buclei lui P și aceea a lui Ω sparte. —3, la început, jumătatea inferioară a unei haste oblice spre stînga și jumătatea superioară a unei haste oblice spre dreapta ; din a doua literă se vede doar jumătatea superioară a unei haste oblice spre dreapta, apoi E, după care se păstrează numai extremitatea superioară a unei haste oblice spre dreapta. —4, partea superioară a hastei din stînga a lui H spartă ; după P vizibilă doar jumătatea din dreapta a unui *omega*. —5, vizibilă jumătatea superi-

c1

2. Pentru această accepțiune a termenului ἔστω : vezi L. Robert, în : *Laodicée du Lycos. Le Nymphée*. Québec-Paris, 1969 (*Cinquième partie. Les inscriptions.*), p. 265, cu bibliografia anterioară.

oară a lui N și apoi începutul unei bare superioare ; lacună, după care T și jumătatea superioară a unei haste verticale. — 6, după punct, hasta verticală, cu începutul arcului unui M ; lacună de ca. 3 litere, apoi H și lacună. —7, extremitățile din stînga ale hastelor lui X sparte. —8, după X vizibilă extremitatea inferioară a primei haste a lui A și jumătatea superioară a celeilalte, după care lacună de o literă. —9, extremitatea superioară a lui λ spartă ; după I lacună de două litere. —11, partea superioară a literei penultime spartă.

Monumentul poartă deci două inscripții funerare, gravate succesiv, dar la răstimp scurt una de alta, astfel încît aspectul paleografic a rămas același în ambele texte. Prima inscripție, larg desfășurată pe suprafața pietrei, este mai bogată ca redactare și respectă construcția unui formular tipic extrem de răspîndit, cu numele defunctului în dative. A doua, gravată în rînduri mai scunde și mai strînse, prezintă numele defunctului în nominativ, potrivit altui formular, de asemenea curent. Ambele personaje au fost eroizate și informația vine să sporească dovezile pentru intensitatea acestei forme de cult al morților în epoca romană.

Primul defunct poartă un nume grec, fără patronimic, asemenea fratelui său, menționat probabil în r. 1. Fără a fi un nume cu mare frecvență, el este totuși intîlnit în Dobrogea prin inscripția greacă, gravată pe un sarcofag din secolul al II-lea găsit între Constanța și Cernavodă, și pusă pentru Εὐφροσύνη, soția lui Ἰούλιος Φρόνιμος³⁾. Al doilea defunct purta un nume curat roman, ale cărui *praenomen* și *nomen* nu surprind în onomastica din Dobrogea secolului al II-lea, dar al cărui *cognomen* pare și el destul de rar, fiind atestat în Scythia Minor la Tomi în secolul al doilea⁴⁾, în Vicus Secundini în anul 217⁵⁾, și la Troesmis⁶⁾. Numele poate aparține fie unui roman autentic, fie unui grec a cărui familie se bucura de cetățenia romană încă din timpul lui Traian. Numele se prezintă acum deplin romanizat, lăsînd posibilă totuși presupunerea formării inițiale a *cognomen*-ului prin traducerea lui Εὐτροχος, și ulterior a transmiterii sale tradiționale către descendenți. Pentru originea greacă a lui Marcus Ulpius Fortunatus pledează de altfel faptul că epitaful i-a fost scris în grecește pe monumentul unui grec cu care înrudirea de sînge este în consecință foarte probabilă. Oricum, prin acest monument, comuna Nalbant se adaugă sirului de localități dobrogene în care s-au descoperit inscripții gre-

3. Gr. Tocilescu, *Arch.-Epigr. Mitth. Oesterr.* VI, 1982, p. 27, n. 54 (*IGRR I*, p. 210, n. 627) ; I. Stoian, *Tomitana*, 1962, p. 213, n. 8, pl. LXVII, 1 și 2 ; M. Alexandrescu, Em. Popescu, *Inscriptions sur les sarcophages romains de Dobroudja*, *Revue des Etudes Sud-Est Européennes*, VIII, 1970, 2, p. 320, n. 14.
4. A. Aricescu, *Inscripții inedite tomitane în versuri*, *Studii Clasice*, V, 1963, pp. 319-331 (*Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*, Constanța, 1964, p. 11, n. 1, fig. 1) ; Κερνημα Φορτινιστα.
5. V. Pârvan, *Histria VII*, AARMSI, Seria III, Tom II, Mem. I, București, 1923, p. 96, n. 61 : *Auf(elius) Fortunatus*.
6. CIL III 6203 : *T. Rascanius Fortunatus* și 7501 : *Valeria Fortunat[a]*.

cești⁷⁾ și a căror distribuție topografică este deci departe de a acoperi numai zona litoralului.

Necropola căreia i-a aparținut inscripția pare a se afla în imediata apropiere a locului de descoperire („La Taptic”), întrucit într-unul din mormintele medievale timpurii (M5) s-au descoperit o cătuie dacică și un ulcior roman din sec. II—III, provenite din deranjarea unui mormint roman aflat în nivelul inferior⁸⁾. Descoperirile viitoare urmează să verifice și să precizeze topografia acestei necropole, care ar aparține oricum așezării de epocă romană de la Nalbant, ale cărei ruine — ziduri, ceramică, monede din secolele II—VI, reliefuri — au fost semnalate încă din secolul trecut⁹⁾, și care continuă să îmbogățească și azi colecțiile Muzeului din Tulcea¹⁰⁾.

INSCRIPTION FUNÉRAIRE DÉCOUVERTE À NALBANT

(département de Tulcea)

ALEXANDRA ȘTEFAN

Découverte à l'occasion des travaux agricoles, l'inscription grecque en question est gravée sur une colonne fragmentaire en pierre calcaire. Endommagée par les quelques éclats enlevés récemment et toute abîmée par une croûte calcaire recouvrant l'entière superficie de la pierre, l'inscription a pu être datée, grâce à l'analyse paléographique, du règne de Septime Sévère. En fait l'inscription comprend deux textes, dont le second — aux caractères plus minces et plus serrés mais de la même époque — semble avoir été gravé peu après le premier. Comme les formules qu'ils reproduisent sont tout-à-fait communs, comme le lien de parenté entre les deux défunts — très probable — ne peut être précisé exactement, l'auteur s'attache à l'étude de l'onomastique, en relevant les autres attestations du nom Ευφορσυνος,-ης et du *cognomen*. Fortunatus dans les autres inscriptions découvertes en Dobroudja. De l'avis de l'auteur, M. Ulpus Fortunatus devait être le descendant de quelque Grec qui aura reçu le droit de cité du temps de Trajan.

Le monument, mis au jour dans le contexte d'une nécropole du Haut Moyen Age, semble avoir été déplacé des couches plus profondes d'un cimetière d'époque romaine. Repéré par les fouilles archéologiques de 1961, celui-ci doit se rattacher à son tour à l'habitat d'époque romaine dont les vestiges ont été signalés à Nalbant depuis longtemps déjà.

Fragmentul de coloană funerară cu inscripția găsită la Nalbant.

Fragment de colonne funéraire avec une inscription, trouvé à Nalbant

7. Harta stabilită de R. Vulpe, în R. Vulpe, I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, vol. II, 1968, harta IV.

8. G. Simion, *op. cit.*, p. 231, pl. V.

9. Pentru bibliografie vezi *Tabula Imperii Romani*, L 35 Bucurest, București, 1969, s.v.; *Repertoriul Arheologic*, s.v.

10. Informație primită prin bunăvoința colegului V. Baumann.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΩ
ΑΔΕ' ΦΩΙ
ΗΡΩΙ
ΖΗΣΑΝΤΙ
ΚΕ·Ι
ΧΑΡΙ
ΧΑΙΡΕ
ΜΟΥΛΠΙ ΦΟΡΤΟ
ΝΑΤΟΣ ΕΤΩΝ·ΜΓ
ΗΡΩC ΧΑΙΡΕ